

Semantic Study of Modal Verbs in Gilaki (of Siahkali)

Narjes Banou Sabouri^{1*}

Shahla Sharifi²

Abstract

The present paper is an attempt to study the semantic side of modal verbs in Siahkali variety of Gilaki. This research has been conducted via descriptive-analytical method in Palmer (1997) and Nauze (2008) frameworks. Based upon this research, the modal verb “**va**” features all three epistemic, deontic, and dynamic modes in terms of semantics while “**vast**” and “**vasti**” and the present tense of modal verb “**tonəstan**” are used to express deontic and dynamic modes. The modal verb “**šay**” is used to express the epistemic and dynamic aspect while “**šast**”, the past tense “**tonəstan**” and both the present and past forms of the verb “**xastən**” and “**rəse:n**” are used to express the dynamic aspect in Gilaki. The modal verb “**bo:n**” expresses the epistemic and deontic modality while “**bəbu**” indicates the deontic modality. “**va**” and its past tenses show the degree of necessity and other modal verbs infer the degree of possibility. The semantic mapping of modal verbs is shown on the conceptual context of modality. So, the same universal saying that the modality elements are different only on one of the axes is also true in Gilaki.

Keywords: Modality, Semantic features, Semantic mapping, Gilaki Siahkali.

Extended abstract

1. Introduction

Modality generally expresses the speaker's view of the proposition contained in the sentence. Semantically, modality is divided into two types in a general category, which are the epistemic and root modes. The epistemic mode involves the speaker's assessment of the probability or predictability of the action. It also includes the necessity or possibility of a proposition based on the judgment, evidence, or knowledge of the speaker. Switzer (1982) argues that concepts that imply necessity, probability, or possibility are considered epistemic. The root

* 1. Associate Professor, Linguistics Department, Payame Noor University, Tehran, Iran.

(Corresponding Author: n.sabouri@pnu.ac.ir)

2. Associate Professor, Linguistics Department, Ferdowsi University of Mashhad, Mashhad, Iran.
(Sh-sharifi@um.ac.ir)

mode is used to express concepts such as coercion, permission, and ability, and consists of two deontic and dynamic subgroups. In deontic modality, external circumstances and power often require the actor or third person to perform an action or allow him/her to do something. In dynamic modality, the internal force or current conditions provide the necessity or possibility for the action to take place.

2. Theoretical Framework

Palmer (1997) introduced three types of epistemic, deontic, and dynamic modalities, and two main degrees or levels of modality as possibility and necessity; the epistemic modality is the simplest of all in his view. This type of modality is a judgment that is made about the realization of a situation or event. He considers this modality as discourse-oriented and believes that it includes both the speaker and the audience. Palmer states that by using this modality, the speaker is actually allowing, forcing, promising, and threatening. The dynamic modality is related to the ability and desire of the subject and has two subsets of neutral and subject-oriented. Neutral usage indicates the possibility of an event. Another type of dynamic possibility indicates the ability of the subject to perform the action. Dynamic possibility can also be used to express an implicit meaning to make suggestion for instance. In this paper, the semantic mapping of modal verbs of Gilaki is presented upon Nauze framework (2008). Nauze shows the conceptual space of modality, which includes all the modal elements in world languages, in one form, with vertical and horizontal axes. The vertical axis indicates the dimension of possibility or necessity of the modal verb, and based on the horizontal axes, it is determined whether the verb has semantic diversity in terms of meaning or not.

3. Methodology

This research is a qualitative research and has been carried out via descriptive-analytical methods. The semantic part of this research is based on Palmer (1997) and its semantic mapping is based on the Nauze (2008) framework.

The Gilaki data of this research, consisted of 42 sentences, has been collected from the everyday speech of the speakers. In addition, some syntactic behaviors of modal verbs and related topics such as grammatical tense, complement of modal verbs, position of modal verbs in a sentence, negation and their use as lexical verbs have been studied.

4. Results & Discussion

In Gilaki, to express the form of coercion or obligation, the prepositional verb **va** "should" is used for the present and future grammatical tenses, and **vast** and **vasti** "must" for the past grammatical tense. The modal verb **va** features all three epistemic, deontic, and dynamic modes. The complement of this verb in personal constructions is a temporal verb that appears in the sentence in the form of present

or past participles and is conjugated in terms of person and number in accordance with the subject of the sentence. The unmarked position “**va**” and its past two forms precede its complement. The modal verb of **šay** "can, become" refers to the present and future grammatical tenses and **šast** "become" to the past grammatical tense. “**šay**” is used to express the epistemic and dynamic modes and “**šast**” is used to express the dynamic mode in Gilaki. Since “**šay**” and “**šast**” in Gilaki are used only in impersonal constructions and the subject or actor is not present in these sentences, the complement of these two modal verbs is used only as an infinitive after them.

The modal verb **bo:n** "become" refers to the present grammatical tense and **bəbu** "became" refers to the past grammatical tense. “**bo:n**” is used to express the epistemic and deontic modes and “**bəbu**” is used to express the deontic mode. The complement of these two modal verbs is the temporal verb (present or past participles) which is used according to the subject of the sentence. The unmarked position of these two verbs is at the beginning of the sentence.

The three modal verbs **tonəstan** "to be able", **xastən** "to want" and **rəse:n** "to arrive" in Gilaki have common syntactic features. The present tense of the modal verb **tonəstan** "to be able" has a reading of the deontic and dynamic modes, and its past tense has a dynamic mode. Both the present and past tenses of the modal verbs **xastən** "want" and **rəse:n** "to arrive" have dynamic modes. The complement of these verbs is conjugated in the form of a tense verb, which is always present participle, in accordance with the subject of the sentence.

Examining the semantic mapping of Gilaki's modal verbs showed that among the Gilaki's modal verbs, **va** "should", along with its two past forms, indicates the necessity aspect on the vertical axis and has a variety of meanings on the horizontal axis; while, other Gilaki's modal verbs are placed on the vertical axis of possibility aspect and indicate polysemy or semantic differences.

5. Conclusions & Suggestions

The modal verb “**va**” has all three epistemic, deontic and dynamic modes, and “**vast**” and “**vasti**” are used to express the deontic and dynamic modes. The modal verb “**šay**” is used to express the epistemic and dynamic modes and “**šast**” is used to express the dynamic mode in Gilaki. The verb “**bo:n**” is used to express the epistemic and deontic modes and “**bəbu**” is used to express the deontic mode. The present tense of the modal verb “**tonəstan**” has deontic and dynamic modes and its past tense has a dynamic mode. Both the present and past tenses of the modal verbs “**xastən**” and “**rəse:n**” have dynamic mode. Also, except for “**va**” and its past forms, which indicate the degree of necessity, the other modal verbs of Siahkali indicate the degree of possibility.

Studying the semantic mapping of Gilaki's modal verbs showed that what has been generally said about the fact that the modal elements are different on one of the axes of the conceptual space and not on both axes is also true about this dialect. “**va**” and its past forms on the vertical axis show the necessity and have

various meanings only on the horizontal axis. Other verbs are placed on the vertical axis of possibility and have polysemy or semantic differences on this axis.

Select Bibliography

- Bybee, J., Perkins, R. & Pagliuca, W. 1994. *The Evolution of Grammar, Tense, Aspect and Modality in the Languages of the World*. Chicago: University Chicago Press.
- Kratzer, A. 1977. "What "Must" and "Can" Must and Can Mean". *Linguistics and Philosophy* 3(1): 337-355.
- Lyons, J. 1977. *Semantics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Narrog, H. 2005. "On Defining Modality Again". *Language Sciences*, 2(27): 165-192.
- Nauze, F.D. 2008. *Modality in Typological Perspective*. Institute for Logic, Language and Computation: Enschede.
- Nuyts, J. 2006. Modality: Overview and Linguistic Issue. *The Expression of Modality*. Berlin: Mouton de Gruyter, 1-26.
- Palmer, F. R. 1997. *Modality and the English Modals*. New York: Routledge.
- Portner, P. 2009. *Modality*. Oxford: Oxford University Press.
- Sweetser, E. E. 1982. "Root and Epistemic Modals: Causality in Two World". In *Proceedings of the Eighth Annual Meeting of the Berkeley Linguistics Society*: 484-507.

How to cite:

Sabouri, N.B., & Sharifi, Sh. 2021. "Semantic Study of Modal Verbs in Gilaki (of Siahkali)". *Zaban Farsi va Guyeshhay Irani*, 2(12): 81-107. DOI:10.22124/plid.2022.20678.1562

Copyright:

Copyright for this article is retained by the author(s), with first publication rights granted to *Zaban Farsi va Guyeshhay Irani (Persian Language and Iranian Dialects)*. This is an open-access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution License (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided that the original work is properly cited.

بررسی معنایی فعل‌های وجهی گیلکی (گونه سیاهکلی)

نرجس بانو صبوری^۱

شهلا شریفی^۲

چکیده

در این پژوهش، شش فعل وجهی گیلکی بررسی شده‌اند. براساس این پژوهش، به لحاظ معنایی فعل وجهی va (باید) دارای خوانش هر سه وجهیت معرفتی، تکلیفی و پویاست و vast (بایست) و vasti (بایستی) و صورت حال فعل tonəstan (توانستن) برای بیان وجهیت تکلیفی و پویا به کار می‌روند. فعل وجهی šay (می‌توان، می‌شود) برای بیان وجهیت معرفتی و پویا و šast (می‌شد) و صورت گذشته tonəstan (توانستن) و هر دو صورت حال و گذشته xastən (خواستن) و rəse:n (رسیدن) برای بیان وجهیت پویا کاربرد دارند. فعل وجهی bo:n (می‌شود) برای بیان وجهیت معرفتی و تکلیفی و bəbu (شد) برای بیان وجهیت تکلیفی به کار می‌روند. va (باید) و صورت‌های گذشته آن بیانگر درجه ضرورت‌اند و دیگر فعل‌های وجهی بر درجه امکان دلالت دارند. برای تکمیل مبحث معنایی، نگاشت معنایی فعل‌های وجهی بر روی فضای مفهومی وجهیت نشان داده شده‌است. بر این اساس مشخص شد فعل وجهی va (باید) بر روی محور عمودی فضای مفهومی نشان‌دهنده وجه ضرورت و بر روی محور افقی این فضا دارای تنوع معناست. همچنین مشخص شد دیگر فعل‌های وجهی گیلکی بر روی محور عمودی امکان قرار داشته و نشان‌دهنده چندمعنایی یا تفاوت معنایی هستند.

واژگان کلیدی: وجهیت، فعل وجهی، ویژگی‌های معنایی، نگاشت معنایی، گیلکی سیاهکلی

✉ n.sabouri@pnu.ac.ir
Sh-sharifi@um.ac.ir

۱. دانشیار زبان‌شناسی، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران. (نویسنده مسؤول)

۲. دانشیار زبان‌شناسی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه فردوسی مشهد، مشهد، ایران.

۱- مقدمه

ارائه تعریفی دقیق در خصوص وجهیت^۱ دشوار می‌نماید. وجهیت به‌طور کلی بیانگر دیدگاه گوینده نسبت به گزاره‌ای است که در جمله وجود دارد. از نظر معنایی وجهیت در یک دسته‌بندی کلی بر دو نوع است: وجهیت معرفتی^۲ و وجهیت ریشه‌ای^۳. وجهیت معرفتی ارزیابی گوینده را درباره احتمال یا قابلیت پیش‌بینی کنش در بر دارد. وجهیت معرفتی ضرورت یا امکان گزاره را بر پایه قضاوت، شواهد یا دانسته‌های گوینده شامل می‌شود (نک. سویتسر^۴ ۱۹۸۲: ۴۸۴). سویتسر (همان‌جا) بر آن است که مفاهیمی که بر ضرورت، احتمال یا امکان دلالت دارند، معرفتی به‌شمار می‌روند. وجهیت ریشه‌ای برای بیان مفاهیمی همچون اجبار، اجازه و توانایی کاربرد دارد و متشکل از دو زیرگروه تکلیفی^۵ و پویا^۶ است. در وجهیت تکلیفی غالباً شرایط و قدرتی بیرونی، کنشگر یا سوم شخص را ملزم به انجام کنش کرده یا به وی اجازه انجام کاری می‌دهد. در وجهیت پویا نیروی درونی یا شرایط موجود، ضرورت یا امکان به انجام رسیدن کنش را فراهم می‌نماید.

فعل‌های وجهی^۷ یکی از ابزارهای زبانی برای بیان وجهیت به‌شمار می‌روند. این فعل‌ها دارای معنای واژگانی نیستند؛ به عبارتی از معنای واژگانی تهی، و تنها بیان‌کننده مفهوم دستوری وجهیت هستند (نک. داوری، نغزگوی کهن، ۱۳۹۶: ۱۴۹).

گیلکی در شمار شاخه شمالی زبان‌های گروه غربی ایرانی است. گیلکی یکی از زبان‌های ایرانی نو است که در حاشیه جنوب غربی دریای خزر در بخش وسیعی از گیلان بدان صحبت می‌شود. در یک تقسیم‌بندی کلی می‌توان گیلکی را به دو گروه عمده غربی (بیه‌پس) و شرقی (بیه‌پیش) تقسیم کرد. بدیهی است میان این دو گونه، گاه تفاوت‌های عمده‌ای از منظر آوایی و ساخت‌واژی وجود دارد. به‌درستی مشخص نیست که گیلکی بازمانده کدام زبان ایرانی دوره میانه است؛ با این حال از نظر آوایی شباهت‌هایی با زبان پارسی دارد (صبوری و روشن، ۱۳۹۴: ۱۸). در پژوهش حاضر ویژگی‌های معنایی فعل‌های وجهی گیلکی گونه سیاهکلی بررسی و تحلیل می‌شود. این گویش از گونه‌های گیلکی شرق گیلان به‌شمار می‌رود که ضمن داشتن

1. modality
2. epistemic modality
3. root modality
- 4 Sweetser, E. E.
5. deontic
6. dynamic
7. modal verbs

ویژگی‌های مشترک با دیگر گونه‌های گیلکی رایج در شرق گیلان همچون لاهیجانی، لنگرودی، رودسری و املشی تفاوت‌هایی نیز با آنها از دیدگاه آوایی و برخی ویژگی‌های صرفی دارد. این جستار، پژوهشی کیفی است و با روش توصیفی-تحلیلی انجام شده است. بخش معنایی این پژوهش بر مبنای چارچوب پالمر^۱ (1997) است. داده‌های گیلکی این پژوهش، مشتمل بر ۴۲ جمله، از گفته‌های روزمره گویشوران جمع‌آوری شده است. افزون بر این، برخی رفتارهای نحوی فعل‌های وجهی و مباحث مرتبط با آنها همچون زمان دستوری، متمم فعل‌های وجهی، جایگاه فعل‌های وجهی در جمله، منفی‌سازی و کاربرد آنها به منزله فعل‌های واژگانی بررسی شده‌اند. همچنین برای تکمیل مبحث معنایی، نگاشت معنایی این فعل‌ها بر اساس چارچوب ناوز^۲ (2008) ارائه شده است.

۲- پیشینه پژوهش

در زبان فارسی در خصوص فعل‌های وجهی پژوهش‌هایی شده است: اخلاقی (۱۳۸۶) به بررسی سه فعل وجهی «بایستن»، «شدن» و «توانستن» پرداخته و نتیجه گرفته که فعل «بایستن» تنها فعلی است که بیان‌کننده درجه الزام در هر سه وجه معرفتی، تکلیفی و پویاست و درجه امکان با دو فعل دیگر بیان می‌شود. عموزاده و رضایی (۱۳۸۹) به بررسی و تحلیل شواهدی از زبان فارسی معاصر پرداخته و برخی ابعاد معناشناختی و کاربردشناختی «باید» را مطالعه کرده‌اند. نقی‌زاده و همکاران (۱۳۹۰) مفهوم ذهنیت را در فعل‌های زبان فارسی بررسی کرده‌اند. بر اساس این پژوهش، مرز بین عینیت و ذهنیت در فعل‌های وجهی کاملاً مشخص نیست و این دو از یکدیگر تفکیک‌ناپذیرند. همچنین درک جامع و کامل مفهوم عبارت‌های وجهی محصول یکپارچگی عناصر بافتی و دانش دایره‌المعارفی ما از جهان خارج است. رحیمیان و عموزاده (۱۳۹۲) فعل‌های وجهی فارسی را از دو جنبه درجه و نوع بررسی کرده‌اند. بر اساس این پژوهش «باید» برای بیان سه درجه از وجهیت معرفتی، دو درجه از وجهیت پویا و یک درجه از وجهیت الزامی و «شدن» و «توانستن» نیز برای بیان دو درجه از وجهیت الزامی و یک درجه از وجهیت پویا به کار می‌روند. همایون‌فر (۱۳۹۲) به بررسی دستوری‌شدگی فعل‌های وجهی در زبان فارسی پرداخته و نشان داده که هر یک از این فعل‌ها چه درجه و میزانی از دستوری‌شدگی را طی کرده‌اند. متولیان نائینی (۱۳۹۷) به بازنمایی نحوی فعل‌های «خواستن»

1. Palmer, F.R
2. Nauze, F. D

و «توانستن» پرداخته‌است. وی به این نتیجه رسیده که در زبان فارسی فعل‌های وجهی و [+گزاره‌ای] چه معرفتی باشند چه غیرمعرفتی، و چه [+درونی] باشند و چه [-درونی] [ارتقای‌اند و فعل‌های وجهی [-گزاره‌ای] کنترلی هستند. طالقانی (۲۰۰۸) به بررسی نظام فعلی در زبان فارسی براساس تعامل عملگرهایی همچون وجهیت، زمان، نمود و نفی در زبان فارسی پرداخته‌است. وی به این نتیجه رسیده که میان ساختار نحوی فعل‌های وجهی و خوانش‌های ریشه‌ای و معرفتی آنها انطباق دقیق وجود ندارد و از دیدگاه نحوی نیز تمایزی میان خوانش ریشه‌ای و معرفتی فعل‌های وجهی دیده نمی‌شود. داوری و نغزگوی کهن (۱۳۹۶) فعل‌های معین در زبان فارسی را بررسی کرده‌اند. در این پژوهش که پژوهشی همه‌زمانی درخصوص روال تکوین فعل‌های معین در زبان فارسی است، مقوله دستوری معین به‌طور مستقل و با رویکردی زبان‌شناختی تحلیل شده‌است.

فعل‌های وجهی در برخی زبان‌ها و گویش‌های ایرانی نیز بررسی شده‌اند. مرادی (۱۳۹۲) به بررسی فعل‌های کمکی وجهی eše (باید/شاید)، bui:n (شدن) و tawanin (توانستن) در کردی سورانی پرداخته‌است و نتیجه گرفته که هر یک از فعل‌های وجهی کردی سورانی سه نوع وجه‌نمایی معرفتی، تکلیفی و پویایی را نشان می‌دهند و آنچه آنها را از یکدیگر متمایز می‌سازد مرتبه‌های وجه‌نمایی و انواع آنهاست. نغزگوی کهن و نقشبندی (۱۳۹۵) فعل‌های وجهی را در هورامی بررسی کرده‌اند. برپایه این پژوهش تنها mašjo (باید) می‌تواند برای نشان دادن مرتبه الزام از وجهیت معرفتی و وجهیت تکلیفی به‌کار رود و فعل‌های bijei (شدن) و tāwāj (توانستن) بیانگر مرتبه امکان از وجهیت معرفتی و تکلیفی هستند. همچنین فعل bijei (شدن) می‌تواند برای بیان مرتبه الزام از وجهیت تکلیفی نیز به‌کار رود. کوه‌کن و گلفام (۱۴۰۰) به بررسی «باید» در زبان‌های ایرانی غربی نو پرداخته‌اند. براساس این بررسی، برخی زبان‌های ایرانی نو غربی از عنصر قیدی و حتی از دو فعل کمکی مستقل برای بیان مفاهیم معادل «باید» بهره می‌برند. همچنین در این پژوهش رده‌بندی زبان‌ها با توجه به ویژگی معنایی بر روی پیوستار ارائه شده که نشان می‌دهد برخی زبان‌ها به یکدیگر نزدیک‌تر هستند و برخی تفاوت‌های بیشتری با یکدیگر داشته و دورتر قرار گرفته‌اند.

۳- وجهیت

پالمر (1997: 1-2) وجهیت را یکی از ویژگی‌های معنایی-نحوی برمی‌شمرد. به اعتقاد وی تشخیص وجهیت با معیار معنایی صرف امکان‌پذیر نیست و این نکته وجه تمایز میان وجهیت

و مقوله‌هایی همچون زمان تقویمی و شمار است. پالمر بر آن است که جمله‌های دربردارنده عناصر وجهی، منعکس‌کننده وضعیت حقیقی امور در جهان خارج نیستند، زیرا این جمله‌ها همواره دربرگیرنده قضاوت‌های ذهنی گوینده درباره محتوای گزاره‌ها به‌شمار می‌روند.

کوتس^۱ (1983: 13) به دسته‌بندی وجهیت تکلیفی و پویا در یک گروه با نام وجهیت ریشه‌ای و نیز وجهیت معرفتی در گروه دیگر پرداخته و فعل‌های وجهی انگلیسی را بر پایه «نظریه مجموعه فازی»^۲ بررسی کرده‌است. براین اساس، معنی‌شناسی هر فعل وجهی انگلیسی خطی تدریجی از وجهیت معرفتی یا ریشه‌ای ضعیف تا قوی و نیز وجهیت‌های ریشه‌ای و معرفتی عینی و ذهنی را شکل می‌دهد که وجهیت قوی یا ذهنی، هسته مجموعه را تشکیل می‌دهد و وجهیت‌های عینی و ضعیف به جنبه‌های حاشیه‌ای مجموعه تعلق دارند. افزون‌براین وی معتقد است حوزه‌ای معنایی بین هسته و حاشیه وجود دارد که «دامنه»^۳ خوانده می‌شود. همچنین لاینز^۴ (1977) وجهیت را از دیدگاه معنایی و کراتزر^۵ (1977) وجهیت را از دیدگاه نحوی و کاربردشناسی بررسی کرده‌اند.

براساس تقسیم‌بندی بایی^۶ و همکاران (1994: 177-181) وجهیت بر چهار نوع تقسیم می‌شود که عبارت است از وجهیت کنشگر محور^۷، گوینده محور^۸، معرفتی و پیرو^۹. براساس تعریفی که بای بی و همکاران ارائه داده‌اند، در وجهیت کنشگر محور شرایط درونی و بیرونی کنشگر با توجه به عمل انجام‌شده در گزاره اصلی بیان می‌شود. این وجهیت مفاهیمی همچون اجبار، ضرورت، توانایی و آرزو را بیان می‌دارد. وجهیت گوینده محور به گوینده اجازه می‌دهد تا شرایطی را بر مخاطب تحمیل کند و مفاهیمی همانند دستور، تقاضا، درخواست و توصیه را شامل می‌شود. وجهیت معرفتی بیان‌کننده میزان تعهد گوینده به صدق گزاره است و مفاهیمی همچون امکان، احتمال و قطعیت را بیان می‌کند. وجهیت پیرو نیز وجه فعل‌هایی همچون وجه التزامی در جمله‌های مرکب را بیان می‌دارد که در عبارتهای پیرو کاربرد دارند.

1. Coates, J.
2. fuzzy set theory
3. skirt
4. Lyonz, J
5. Kratzer, A.
6. Bybee, J.
7. agent-oriented
8. speaker-oriented
9. subordinating

نویتز^۱ (2006: 2-6) سه نوع وجهیت پویا، تکلیفی و معرفتی را توضیح می‌دهد. به عقیده وی وجهیت پویا که وجهیت توانمندی^۲ یا ذاتی^۳ نیز خوانده می‌شود، اسناد ظرفیت به فاعل مشارک بند است. نویتز این مقوله را تنها محدود به توانایی برنمی‌شمرد، بلکه بر آن است که این وجهیت پوشش‌دهنده نیاز یا ضرورت فاعل نیز هست. وی بر آن است که وجهیت تکلیفی برحسب اجازه و اجبار تعریف می‌شود و میزان ضرورت اخلاقی چگونگی امور را که گوینده در پاره‌گفتار بیان کرده در بر می‌گیرد. نویتز این وجهیت را با عرف اجتماعی و معیارهای اخلاقی مربوط می‌داند. وجهیت معرفتی از نظر وی مشتمل بر میزان احتمال امور و به معنای ضمنی قضاوت یا ارزیابی گوینده در خصوص احتمالات چگونگی امور مربوط است.

افزون بر این، از دیگر پژوهش‌هایی که در حوزه وجهیت قابل توجه است آثار نروگ^۴ (2005) و پورتنر^۵ (2009) است که وجهیت را از منظر معنایی - نحوی بررسی کرده‌اند.

۴- چارچوب نظری پژوهش

پالمر (1997) که تقسیم‌بندی وی از وجهیت، اساس بررسی معنایی این پژوهش است، سه نوع وجهیت را معرفتی، تکلیفی و پویا و دو درجه یا مرتبه اصلی وجهیت را امکان و ضرورت معرفی می‌کند؛ بدین ترتیب وی تمایزی دوشقی در مطالعه وجهیت در نظر می‌گیرد: امکان و ضرورت معرفتی، امکان و ضرورت تکلیفی و امکان و ضرورت پویا. به عقیده وی وجهیت معرفتی ساده‌ترین نوع وجهیت است که از منظر معنی‌شناختی با دو نوع دیگر وجهیت تفاوت دارد. پالمر این نوع وجهیت را به معنای دقیق کلمه، وجهیت گزاره‌ها می‌داند نه وجهیت کنش یا وضعیت رویداد. در واقع این نوع وجهیت، قضاوتی است که در خصوص تحقق وضعیت یا رویدادی صورت می‌پذیرد.

به عقیده پالمر وجهیت تکلیفی ضرورتاً جنبه کنشی^۶ دارد. وی این وجهیت را گفتمان‌محور^۷ برمی‌شمرد و بر آن است که این وجهیت هم گوینده و هم مخاطب را شامل می‌شود. پالمر عنوان می‌کند که با استفاده از این وجهیت، گوینده عملاً اجازه می‌دهد، اجبار می‌کند، قول می‌دهد و تهدید می‌کند.

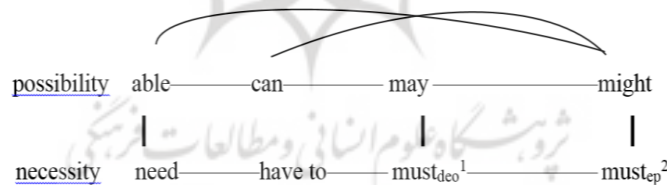
1. Nuytz, J.
2. facultative
3. inherent
4. Narrog, H.
5. Portner, P.
6. performative
7. discourse-oriented

پالمر بر آن است که وجهیت پویا با توانایی و خواست فاعل ارتباط، و دو زیرمجموعهٔ خنثی^۱ و فاعل‌محور^۲ دارد. کاربرد خنثی نشان‌دهندهٔ امکان وقوع رویداد است و هنگامی خود را آشکارتر نشان می‌دهد که یا فاعل غیرشخصی در جمله باشد یا جمله مجهول باشد. به عقیدهٔ وی نوع دیگر امکان پویا بیانگر توانایی فاعل در انجام کنش است. امکان پویا همچنین می‌تواند برای بیان معنای ضمنی مثلاً برای ارائهٔ پیشنهاد نیز به کار رود. پالمر از مثال‌هایی برای بیان تقسیم‌بندی خود استفاده می‌کند:

1. John may be in his office.
2. John may/ can come in now.
3. John can run ten miles with ease.
4. John must come in now.
5. John must be in office.

در جملهٔ (۱) که مصداق وجهیت معرفتی است، گوینده دربارهٔ حضور شخص در محل کارش قضاوت می‌کند. در جملهٔ (۲) که نشان‌دهندهٔ وجهیت تکلیفی است، به شخص اجازه داده می‌شود که به درون بیاید. به عقیدهٔ پالمر در این جمله از فعل‌های کمکی *can* و *may* برای صدور اجازه استفاده شده‌است. جملهٔ (۳) که مصداق وجهیت پویاست، به توانایی فیزیکی شخص در انجام کار اشاره شده. در جملهٔ (۴) که بیان‌کنندهٔ وجهیت تکلیفی است، شخص با نیرویی بیرونی وادار می‌شود که به درون بیاید. فعل کمکی *must* در این جمله بیانگر معنای الزام است. در جملهٔ (۵) که مصداق وجهیت معرفتی است، گوینده قضاوت می‌کند درخصوص اینکه شخص باید در محل کارش حضور داشته باشد؛ مثلاً گوینده از روشن بودن چراغ به این قضیه پی می‌برد. از منظر درجهٔ وجه، سه جملهٔ اول بر امکان و دو جملهٔ آخر بر درجهٔ ضرورت دلالت دارند.

چنان‌که پیش‌تر گفته شد، برای تکمیل مبحث معنایی این جستار، نگاشت معنایی فعل‌های وجهی گیلکی براساس چارچوب ناوز ارائه شده‌است. ناوز (2008: 220) فضای مفهومی وجهیت را که دربردارندهٔ تمام عناصر وجهی در زبان‌های دنیاست، به‌صورت زیر نشان داده‌است:

شکل ۱- نگاشت معنایی عناصر وجهی

1. neutral
2. subject-oriented

شکل فوق دارای محور عمودی و محورهای افقی است؛ محور عمودی نشان‌دهنده بُعد امکان یا ضرورت فعل وجهی است و براساس محورهای افقی مشخص می‌شود که فعل به‌لحاظ معنایی دارای تنوع معنایی است یا خیر. موارد ذکر شده در شکل بالا معنای وجهی را نشان می‌دهند و لزوماً نشان‌دهنده فعل‌های وجهی نیستند. خطوط بین معانی نشان‌دهنده این است که در یک زبان هر دو معنا را یک عنصر وجهی مانند فعل وجهی می‌تواند بیان کند، اما طبق یک جهانی رده‌شناختی در خصوص عناصر وجهی، هر عنصر وجهی فقط می‌تواند بیش از یک معنا بر روی یکی از محورهای فضای مفهومی داشته باشد؛ بدین ترتیب که عناصر وجهی یا بر روی محور افقی متفاوت‌اند که چند معنایی‌شان را نشان می‌دهد، یا بر روی محور عمودی از هم متمایزند که امکان و ضرورت را مطرح می‌کند (Nauze, 2008: 222). باید در نظر داشت که در بین موارد ذکر شده، able و need دارای مشارک درونی هستند و بنابر تعریف پالمر (1997) در دسته پویا قرار می‌گیرند. can, may, have to و must_{de} مشارک بیرونی دارند. can و have to هدف‌محورند، may و must_{de} تکلیفی هستند و در نهایت might و must_{ep} معرفتی هستند.

۵- تحلیل معنایی - نحوی فعل‌های وجهی گیلکی (گونه سیاهکلی)

در گیلکی گونه سیاهکلی یکی از راه‌های بیان وجهیت استفاده از فعل‌های وجهی است. این فعل‌ها عبارت‌اند از: va (باید) و دو صورت گذشته آن vast (بایست) و vasti (بایستی)؛ šay (می‌توان، می‌شود) و صورت گذشته آن šast (می‌شد)؛ bo:n (می‌شود) و صورت گذشته آن bəbu (شد) و نیز سه فعل tonəstən (توانستن)؛ xāstan (خواستن) و rə:n (رسیدن) که به‌صورت حال و گذشته کاربرد دارند. در این بخش به بررسی معنایی و رفتارهای نحوی این فعل‌ها پرداخته می‌شود.

۵-۱- va (باید)، vast (بایست)، vasti (بایستی)

فعل وجهی va برگرفته از ریشه ایرانی باستان -ay* (رفتن) همراه با پیشوند -upa* (نزدیک شدن، رسیدن) است که از ریشه هندواروپایی -h₁e_i* (رفتن) گرفته شده است (Rix, 2001: 232). در این فعل مفهوم «نزدیک شدن، رسیدن» که مفهومی عینی است، به‌واسطه گسترش استعاری به مفهوم «ضروری بودن، لازم بودن» که مفهومی انتزاعی است، انجامیده است. فعل

وجهی *va* در گیلکی معادل «باید»، *vast* معادل «بایست» و *vasti* معادل «بایستی» در فارسی نو است. در گیلکی فعل وجهی *va* که با حذف هجای دوم بدین شکل درآمده، گاه به صورت *ba*؛ فعل وجهی *vast* به صورت *vas* یا *vass* و فعل وجهی *vasti* گاه به صورت *vasi* تلفظ می‌شود.

در گیلکی برای بیان وجهیت اجبار یا الزام از فعل وجهی *va* برای زمان دستوری حال و آینده و از *vast* و *vasti* برای زمان دستوری گذشته استفاده می‌شود. فعل وجهی *va* دارای ساخت بدون شخص است و *vast* ویژگی سوم شخص مفرد ماضی را بازنمایی می‌کند. این سه فعل با همین سه صورت ثابت برای همه شخص‌ها و شمارهای دستوری کاربرد دارند. بررسی *va* نشان می‌دهد که این فعل وجهی دارای خوانش هر سه وجهیت معرفتی، تکلیفی و پویاست.

6. *zəŋg zənəm un jəvāb nə-dey, birun va bušo bon.*

باشد رفته باید بیرون نمی‌دهد جواب او می‌زنم زنگ

زنگ می‌زنم او جواب نمی‌دهد؛ باید بیرون رفته باشد.

7. *tu va rāst-ə hərf-ə mə-rə bugoy tā bodonəm.*

بدانم تا بگویی به-م را-حرف راست باید تو

تو باید حرف راست را به من بگویی تا بدانم.

8. *mu va ziyād təlāš bukunəm tā bə mi xāstə bərəsəm.*

برسم خواسته مال من به تا بکنم تلاش زیاد باید من

من باید زیاد تلاش بکنم تا به خواسته‌ام برسم.

9. *hamišə va xub rəftār gudən.*

کردن رفتار خوب باید همیشه

همیشه باید خوب رفتار کرد.

در جمله (۶) گوینده برپایه شواهدی که در جمله بیان کرده‌است، به این نتیجه می‌رسد که صاحب‌خانه باید بیرون از خانه باشد؛ این جمله مصداق وجهیت معرفتی ضروری است. کاربرد *va* در این جمله نشان می‌دهد که گوینده تقریباً به قضاوت خود یقین دارد. در جمله (۷) که مصداق وجهیت تکلیفی ضروری است، گوینده با کاربرد فعل وجهی *va* کنشگر را ملزم می‌کند که حرف راست را به او بگوید. در جمله (۸) گوینده ضرورت انجام کنشی را به خود یادآور می‌شود. در این جمله نیروی بالقوه درونی، لزوم وقوع کنش را از طریق کنشگر فراهم می‌آورد؛ از این‌رو، مصداق وجهیت پویای ضروری است. در جمله (۹) بدون اشاره به کنشگری

خاص، لزوم انجام کنش گوینده بیان شده‌است. در این جمله معیاری اخلاقی پایه الزام به‌شمار می‌رود. این جمله را می‌توان مصداق وجهیت تکلیفی ضروری برشمرد.

متمم این سه فعل در ساخت‌های شخصی، فعل زمان‌دار است که به‌صورت مضارع التزامی یا ماضی التزامی در جمله حاضر شده و از نظر شخص و شمار منطبق با فاعل جمله صرف می‌شود. در ساخت‌های غیرشخصی که فاعل یا کنشگر در جمله حضور ندارد، این متمم به شکل مصدر نمود می‌یابد. جایگاه بی‌نشان فعل وجهی *va* و دو صورت گذشته آن *vast* و *vasti* پیش از متمم خود است. هیچ‌یک از صورت‌های این فعل وجهی به‌عنوان فعل واژگانی مستقل در گیلکی کاربرد ندارند.

در جمله‌های (۶) تا (۸) که دارای ساختی شخصی هستند، متمم فعل وجهی به‌صورت مضارع التزامی یا ماضی التزامی بیان شده که مطابق با فاعل جمله صرف شده‌اند؛ در جمله (۶)، *bušo bon* (رفته باشد) (سوم شخص مفرد ماضی التزامی) مطابق با *un* (او) ضمیر سوم شخص مفرد؛ در جمله (۷)، *bugoy* (بگویی) (دوم شخص مفرد مضارع التزامی) مطابق با *tu* (تو) ضمیر دوم شخص مفرد و در جمله (۸)، *tələš bukunəm* (تلاش بکنم) (اول شخص مفرد مضارع التزامی) مطابق با *mu* (من) ضمیر اول شخص مفرد صرف شده‌است. در جمله (۹) که دارای ساخت غیرشخصی و در نتیجه بدون حضور کنشگر است، متمم فعل وجهی به‌صورت مصدر *rəftār gudən* (رفتار کردن) به‌کار رفته‌است. در همه موارد فعل وجهی با فاصله یا بدون فاصله پیش از متمم خود در جمله حضور دارد.

گفتنی است همراهی فعل ماضی التزامی به‌عنوان متمم فعل وجهی با توجه به ماهیت فعل غالباً در وجهیت معرفتی حاصل می‌شود (همانند جمله ۶). بدیهی است در این نوع وجهیت، متمم فعل وجهی به‌صورت مضارع التزامی نیز ظاهر می‌شود.

10. *həvā badjur dəpıtey, vārəš va dəgırə.*

بگیرد باید باران پیچیده‌است بدجور هوا

هوا بدجور پیچیده است، باران باید بگیرد.

در جمله بالا، فعل مضارع التزامی *dəgırə* (بگیرد) به‌عنوان متمم فعل وجهی در وجهیت معرفتی حضور دارد.

بررسی فعل وجهی *vast* و *vasti* نشان می‌دهد که این دو فعل برای بیان وجهیت تکلیفی و پویا در زمان گذشته به‌کار می‌روند.

11. bugutəm kə, mi pəsər diru **vast/ vasti** xu bār-ə biyarə.

بیاورد را-بار مال خود بایستی/بایست دیروز پسر مال من که گفتم

گفتم که، پسر دیروز بایست/ بایستی بار خود را می‌آورد.

12. tu **vast/ vasti** ti mār-ə bəde bi, amma nədi.

ندیدی اما باشی دیده را-مادر مال تو بایستی/ بایست تو

تو بایست/ بایستی مادرت را دیده باشی، اما ندیدی.

13. ama pəriru **vast/ vasti** bəšim.

برویم بایستی/ بایست پریروز ما

ما پریروز بایست/ بایستی می‌رفتیم.

در جمله (۱۱) فعل وجهی *vasti /vast* بر زمان دستوری گذشته اشاره دارد و نشان‌دهنده الزام مربوط به وجهیت تکلیفی در زمان گذشته است. در جمله (۱۲) فعل وجهی *vasti/ vast* نشان‌دهنده الزام کنشی نامحقق در زمان دستوری گذشته است. تفاوت جمله (۱۱) و (۱۲) در فعل متمم است؛ چنان‌که در جمله (۱۲) که بر وقوع کنشی در زمان گذشته دلالت دارد، متمم فعل وجهی *biyarə* (بیاورد)، مضارع التزامی و در جمله (۱۲) که بر کنشی نامحقق در زمان گذشته دلالت دارد، متمم فعل وجهی *bəde bi* (دیده باشی) ماضی التزامی است. دو جمله (۱۱) و (۱۲) مصداق وجهیت تکلیفی ضروری و بیانگر الزام نیرویی بیرونی بر کنشگر هستند. جمله (۱۳) مصداق وجهیت پویای ضروری است و کنشگر تحت تأثیر نیروی بالقوه درونی ملزم به انجام کنشی در زمان گذشته شده است. متمم فعل وجهی در این جمله نیز فعل مضارع التزامی *bəšim* (برویم) است.

چنان‌که ملاحظه می‌شود در گیلکی متمم فعل وجهی *vast/ vasti* که بر تحقق کنش در زمان گذشته دلالت دارد، چه با همراهی قید زمان گذشته و چه بدون آن، همواره مضارع التزامی است. بنابراین اگر بخواهیم برگردان فارسی جمله‌های (۱۱) و (۱۳) را بنابر زمان به‌کاررفته در گیلکی بازنویسی کنیم، بدین صورت خواهد بود:

۱۱. گفتم که، پسر دیروز بایست/ بایستی بار خود را ^{*}بیاورد.

۱۳. ما پریروز بایست/ بایستی ^{*}برویم.

بدیهی است چنین جمله‌هایی در زبان فارسی به دلیل حضور قید زمان گذشته غیردستوری به‌شمار می‌روند؛ چه، در زبان فارسی دو فعل وجهی «بایست» و «بایستی» اگر برای اشاره به زمان گذشته به‌کار روند، با فعل ماضی استمراری همراه می‌شوند.

امروزه تحت تأثیر زبان فارسی گاه مشاهده می‌شود که از فعل وجهی *vasti/ vast* برای اشاره به زمان حال یا آینده استفاده می‌شود. با این حال این کاربرد چندان رواج ندارد و کاربرد غالب این دو فعل اشاره به زمان گذشته است:

14. *həvā imru sərd-ə, vast/ vasti gərm-ə libās vazanim.*

بپوشیم لباس گرم بایستی/بایست است-سرد امروز هوا
هوا امروز سرد است، بایست/بایستی لباس گرم بپوشیم.

برای منفی‌سازی جمله‌هایی که در آنها فعل‌های وجهی *va* و *vasti/ vast* به کار رفته‌اند، غالباً نشانه نگی که در گیلکی به شکل *nə* یا یکی از گونه‌های *ni* یا *nu* (بسته به واژه فعل) ظاهر می‌شود، پیش از فعل وجهی قرار می‌گیرد؛ به عبارتی معمولاً وجه منفی می‌شود نه متمم آن. در دو جمله زیر، فعل وجهی منفی شده است:

15. *tu nə-va bəši.*

بروی نباید تو
تو نباید بروی.

16. *mu nə-vast/ vasti biyam.*

بیایم نبایستی/نبایست من
من نبایست/نبایستی می‌آدم.

با این حال، متمم فعل وجهی نیز می‌تواند منفی شود؛ اما بررسی جمله‌های منفی نشان می‌دهد که بسامد منفی‌سازی در گیلکی از طریق متمم فعل وجهی کمتر از حالت اول است. ضمن این که در این حالت، تأکید از فعل وجهی برداشته شده و به فعل اصلی منتقل می‌شود. در جمله‌های زیر، فعل اصلی منفی شده است:

17. *tu va nə-ši.*

نروی باید تو
تو باید نروی.

18. *mu vast/ vasti niyam.*

نیایم بایستی/بایست من
من بایست/بایستی نمی‌آدم.

۵-۲-*šay* (می‌توان، می‌شود)، *šast* (می‌شد)

فعل وجهی *šay* از ریشه ایرانی باستان **xšay-* (توانا بودن، قادر بودن) مشتق شده است. این ریشه در اوستایی به صورت *xšā (y)* (توانستن، قادر بودن) و در فارسی باستان *xšay-*

(حکومت کردن) آمده‌است (Kent, 1953: 181; Bartholomae, 1961: 551). فعل وجهی šay در گیلکی معادل «شاید» و šast معادل «شایست» در فارسی نو است. فعل وجهی šay در گونه گویشی غرب گیلان به صورت ša و در برخی گونه‌های گویشی شرق گیلان همچون لاهیجانی، لنگرودی و رودسری به صورت šanə کاربرد دارد. این تفاوت به دلیل اختلاف ساخت‌واژی گونه سیاهکلی با دیگر گونه‌های گیلکی است.

در گیلکی فعل وجهی šay بر زمان دستوری حال و آینده و šast بر زمان دستوری گذشته اشاره دارد. فعل وجهی šay ویژگی سوم شخص مفرد مضارع و šast سوم شخص مفرد ماضی را در گیلکی بازنمایی می‌کند. این فعل وجهی فقط با همین دو صورت در گیلکی کاربرد دارد. هیچ‌یک از این دو صورت صرف نمی‌شوند. از آنجاکه šay و šast در گیلکی تنها در ساخت‌های غیرشخصی به کار می‌روند و فاعل یا کنشگر در این جمله‌ها حضور ندارد، متمم این دو فعل وجهی فقط به صورت مصدر پس از آنها کاربرد دارد. هیچ‌یک از صورت‌های این فعل وجهی در گیلکی به منزله فعل واژگانی مستقل کاربرد ندارد. فعل وجهی šay برای بیان وجهیت معرفتی و پویا به کار می‌رود.

19. həvā xub-ə, šay birun šon.

رفتن بیرون می‌توان / می‌شود است - خوب هوا

هوا خوب است، می‌توان / می‌شود بیرون رفت.

20. i dowre šay xub pul dər ardən.

آوردن در پول خوب می‌توان / می‌شود دوره این

این دوره می‌توان / می‌شود خوب پول درآورد.

در جمله (۱۹) که مصداق وجهیت معرفتی ممکن است، گوینده براساس شواهدی که در جمله می‌آورد، بیان می‌دارد که امکان بیرون رفتن از خانه وجود دارد. در جمله (۲۰) فعل وجهی šay بیانگر امکان تحقق کنش است و گوینده با استفاده از این فعل وجهی بیان می‌کند که شرایط زمانه به گونه‌ای است که امکان پول درآوردن فراهم است. این جمله مصداق پویای ممکن است. چنان‌که ملاحظه می‌شود، متمم فعل وجهی که در جمله (۱۹) به صورت birun šon (بیرون رفتن) و در جمله (۲۰) به صورت pul dər ardən (پول درآوردن) بیان شده‌است، هر دو مصدر مرکب هستند و پس از فعل وجهی در جمله حاضر شده‌اند. از فعل وجهی šast برای بیان وجهیت پویا در زمان گذشته استفاده می‌شود.

21. šast šon, amə-rəm bəšim.

رفتیم هم - ما رفتن می‌شد

می‌شد رفت، ما هم رفتیم.

در این جمله که مصداق وجهیت پویای ممکن است، امکان تحقق یافتن کنش در زمان گذشته با فعل وجهی *šast* بیان شده‌است. متمم این فعل وجهی نیز به صورت مصدر پس از فعل وجهی به کار می‌رود؛ چنان که در جمله بالا، مصدر *šon* (رفتن) پس از *šast* آمده‌است. در همه جمله‌های بالا، از فعل وجهی *šay* و *šast* معنای «امکان داشتن» برداشت می‌شود؛ این معنا نشان‌دهنده امکان تحقق کنش است. در این فعل مفهوم «توانا بودن، قادر بودن» که معنای ریشه فعل است و مفهومی عینی به‌شمار می‌رود، طی فرایند گسترش استعاری به «امکان داشتن، ممکن بودن» که مفهومی انتزاعی را به‌تصویر می‌کشد، تبدیل شده‌است. منفی‌سازی جمله‌های دربردارنده این فعل وجهی غالباً از طریق افزودن نشانه نفی به فعل وجهی حاصل می‌شود؛ هرچند منفی کردن متمم فعل وجهی نیز امکان‌پذیر است، با این حال کاربرد کمتری دارد. در جمله (۲۲) فعل وجهی و در جمله (۲۳) متمم فعل وجهی که به صورت مصدر به کار رفته، منفی شده‌است.

22. i jur nə-šay zindigi gudən.

کردن زندگی نمی‌توان/ نمی‌شود جور این

این‌طور نمی‌توان/ نمی‌شود زندگی کرد.

23. šast sohbət nə-gudən.

نکردن صحبت می‌شد

می‌شد صحبت نکرد.

۵-۳- bo:n (می‌شود)، bəbu (شد)

bo:n مشتق است از ریشه ایرانی باستان *-bav** (بودن؛ شدن) که از ریشه هندواروپایی *-b^heuH₂-/ b^heH₂u** (بودن، شدن) (Cheung, 2007: 17) گرفته شده‌است. *bo:n* در دیگر گونه‌های گویشی شرق گیلان به صورت *bənə* (لاهیجانی)، *bunə* (رودسری و لنگرودی) و *buna* (املشی) تلفظ می‌شود.

در گیلکی فعل وجهی *bo:n* که سوم شخص مفرد مضارع از مصدر *bo:n* (شدن) است، بر زمان دستوری حال و *bəbu* بر زمان دستوری گذشته اشاره دارد. گرچه فعل *bo:n* در گیلکی قابلیت تصریف‌پذیری در زمان‌های مختلف دارد، با این حال تنها از دو صورت *bo:n* و *bəbu* به‌منزله فعل وجهی استفاده می‌شود؛ به دیگر بیان، دو فعل *bo:n* و *bəbu* فقط با همین دو صورت به‌منزله فعل وجهی کاربرد دارند و صرف نمی‌شوند. متمم این دو فعل وجهی فعل

زمان‌دار (مضارع التزامی یا ماضی التزامی) است که مطابق با فاعل جمله صرف می‌شود. جایگاه بی‌نشان این دو فعل در آغاز جمله است و بدین ترتیب متمم این دو فعل همواره پس از آنها قرار می‌گیرد. بررسی جمله‌های دربردارندهٔ *bo:n* و *bəbu* در گیلکی نشان می‌دهد که این فعل وجهی غالباً در جمله‌های پرسشی و منفی به کار رفته و کاربرد آنها در جمله‌های غیرپرسشی اندک است. هر دو صورت *bo:n* و *bəbu* می‌توانند در نقش فعل واژگانی مستقل در گیلکی ظاهر شوند.

فعل وجهی *bo:n* برای بیان وجهیت معرفتی و تکلیفی به کار می‌رود.

24. *bo:n un-əm i kār-ə bugudə bon.*

باشد کرده را-کار این هم-او می‌شود

می‌شود او هم این کار را کرده باشد.

25. *bo:n tu mərə-m bəbəri?*

ببری هم-مرا تو می‌شود

می‌شود تو مرا هم ببری؟

در جملهٔ (۲۴) که مصداق وجهیت معرفتی ممکن است، گوینده بنابر حدس و گمان خود به این نتیجه می‌رسد که احتمالاً کنشگر کاری را انجام داده‌است. بررسی جمله‌های گیلکی نشان از آن دارد که کاربرد *bo:n* در وجهیت معرفتی بسیار اندک است. جملهٔ (۲۵) که به صورت پرسشی مطرح شده‌است، مصداق تکلیفی ممکن به‌شمار می‌رود. در این جمله منظور از طرح پرسش، کسب اطلاع نیست؛ بلکه پرسش به جهت طرح درخواست مطرح شده‌است و گوینده درخواستی را از کنشگر طلب می‌کند. از نظر معنایی در جمله‌های بالا، فعل وجهی *bo:n* در معنای «امکان داشتن، ممکن بودن» به کار رفته‌است. در این فعل معنای «بودن؛ شدن» که معنای ریشهٔ فعل است، طی فرایند گسترش معنایی به «امکان داشتن، ممکن بودن» تبدیل شده‌است.

متمم این فعل وجهی در همهٔ موارد به صورت فعل زمان‌دار (مضارع یا ماضی التزامی) پس از آن کاربرد داشته و براساس شخص و شمار فاعل جمله صرف می‌شود؛ در جملهٔ (۲۴)، *bugudə bon* (کرده باشد: سوم شخص مفرد ماضی التزامی) منطبق با *un* (او: ضمیر سوم شخص مفرد) و در جملهٔ (۲۵)، *bəbəri* (ببری: دوم شخص مفرد مضارع التزامی) منطبق با *tu* (تو: ضمیر دوم شخص مفرد) صرف شده‌است. در هر دو جمله نیز فعل وجهی *bo:n* در آغاز جمله و پیش از فعل اصلی قرار گرفته‌است.

فعل وجهی *bābu* برای بیان وجهیت تکلیفی در زمان گذشته کاربرد دارد. بررسی این فعل وجهی نشان می‌دهد که این فعل تنها در جمله‌های پرسشی و منفی به کار می‌رود.

26. *bābu yə bār mi hārf-ə qəbul bākuni?*

بکنی قبول را-حرف مال من بار یک شد

شد یکبار حرفم را قبول بکنی؟

در جمله بالا که مصداق وجهیت تکلیفی ممکن است و به صورت پرسشی بیان شده، فعل وجهی *bābu* برای بیان درخواست به کار رفته است. در این جمله نیز منظور از طرح پرسش، کسب اطلاع نیست؛ بلکه پرسش برای درخواست غیرمستقیم است. در این جمله‌ها و نیز جمله (۲۵) که درخواستی را مطرح می‌کند، گوینده منبع تکلیف به شمار نمی‌آید، بلکه شنونده منبع تکلیف است. متمم فعل وجهی، فعل *qəbul bākuni* (قبول بکنی: مضارع التزامی دوم شخص مفرد) است که مطابق با فاعل محذوف *tu* (تو: ضمیر دوم شخص مفرد) صرف شده است.

برای منفی ساختن جمله‌هایی که فعل وجهی *bo:n* در آنها به کار رفته، نشانه نفی غالباً پیش از این فعل جای می‌گیرد. با این حال امکان منفی ساختن فعل اصلی نیز وجود دارد، هر چند رواج چندانی ندارد.

27. *nu-bo:n tərə bəbərəm.*

ببرم را-تو نمی‌شود

نمی‌شود تو را ببرم.

28. *bo:n tərə nə-bərəm.*

نبرم را-تو می‌شود

می‌شود تو را نبرم.

فعل وجهی *bābu* به هنگام پیوند پیشوند نفی بدان، با حذف پیشوند *bə/* به صورت *nə-bu* (نشد) در جمله به کار می‌رود. در خصوص این فعل، امکان منفی‌سازی فعل اصلی وجود ندارد و فقط به همین یک صورت در جمله‌های منفی کاربرد دارد.

29. *nə-bu ti həmra biyam.*

بیایم همراه مال تو نشد

نشد همراه تو بیایم.

هر دو صورت *bəbu* و *bo:n* در نقش فعل واژگانی مستقل کاربرد داشته و دربردارنده معنای واژگانی «شدن» هستند.

30. i *jur-əm bo:n*.

می‌شود هم‌جور این

این طور هم می‌شود.

31. i *jur bæ-bu*.

شد جور این

این طور شد.

۴-۵ - *tonəstən* (توانستن): *xəstən* (خواستن): *rəse:n* (رسیدن)

سه فعل وجهی *tonəstən*، *xəstən* و *rəse:n* در گیلکی دارای ویژگی‌های نحوی مشترک هستند. از این‌رو، در یک بخش به آنها پرداخته می‌شود.

tonəstən مشتق است از ریشه ایرانی باستان **tav-* (توانا بودن) که برگرفته از ریشه هندواروپایی **teuH₂-* (باد کردن، نیرومند بودن) است (Cheung, 2007: 387). این ریشه در اوستایی و فارسی باستان به صورت *tav-* (Bartholomae, 1961: 638; Kent, 1953: 186) به کار رفته است.

xəstən مشتق است از ریشه ایرانی باستان **xuaz-* (خواستن، تقاضا کردن) (Cheung, 2007: 459).

rəse:n از ریشه ایرانی باستان **ar-* (رفتن، رسیدن) مشتق شده که برگرفته از ریشه هندواروپایی **h₁er-* (رفتن، رسیدن) است (Cheung, 2007: 165). این ریشه در فارسی باستان و اوستایی به صورت *ar-* (حرکت کردن، رفتن) به کار رفته است (Kent, 1953: 169; Bartholomae, 1961: 183).

در گیلکی این سه فعل وجهی قابلیت تصریف کامل دارند و در همه زمان‌ها و صیغه‌ها و شخص و شماره‌ها صرف می‌شوند. از صورت حال این سه فعل وجهی برای زمان دستوری حال و آینده و از صورت گذشته این فعل‌ها برای زمان دستوری ماضی استفاده می‌شود. متمم این فعل‌ها به صورت فعل زمان‌دار که همواره مضارع التزامی است، منطبق با فاعل جمله صرف می‌شود. جایگاه بی‌نشان این سه فعل وجهی در جمله پیش از متمم خود است. این سه فعل وجهی به صورت فعل واژگانی مستقل در گیلکی کاربرد دارند.

صورت حال فعل وجهی *tonəstən* دارای خوانش وجهیت تکلیفی و پویاست.

32. *toni mi həmra biyay*.

بیایی همراه مال من می‌توانی

می‌توانی همراه من بیایی.

33. **tonə xub pišrəft bukunə.**

بکند پیشرفت خوب می‌تواند

می‌تواند خوب پیشرفت کند.

34. **mu tonəm šow rānəndigi bukunəm.**

کنم رانندگی شب می‌توانم من

من می‌توانم شب رانندگی کنم.

در جمله (۳۲) فعل وجهی *toni* (می‌توانی) در معنای «اجازه داشتن» به کار رفته و گوینده با کاربرد این فعل وجهی اجازه تحقق کنش را به کنشگر می‌دهد؛ از این‌رو، مصداق وجهیت تکلیفی ممکن است. در جمله (۳۳) امکان تحقق کنش از طریق نیروی درونی کنشگر با فعل وجهی *tonə* (می‌تواند) بیان شده‌است. در این جمله فعل وجهی در معنای «امکان داشتن» به کار رفته‌است. چنین به نظر می‌رسد که معنای «توانا بودن» که معنای ریشه فعل است، طی فرایند گسترش معنایی به «امکان داشتن» تبدیل شده‌است. در جمله (۳۴) فعل وجهی *tonəm* (می‌توانم) بیانگر توانایی فاعل است و تحقق کنش از طریق نیروی بالقوه کنشگر را نشان می‌دهد. دو جمله آخر مصداق وجهیت پویای ممکن به‌شمار می‌روند.

در جمله‌های بالا افزون‌بر صرف فعل وجهی براساس شخص و شمار فاعل، متمم آن نیز منطبق با فاعل صرف شده‌است؛ به عبارتی هم فعل وجهی صرف شده و هم فعل اصلی؛ چنان‌که در جمله (۳۲) فعل وجهی *toni* و متمم آن *biyay* (بیایی): دوم شخص مفرد مضارع التزامی) منطبق با فاعل محذوف *tu* (تو: ضمیر دوم شخص مفرد)؛ در جمله (۳۳) فعل وجهی *tonə* و متمم آن *pišrəft bukunə* (پیشرفت بکند: سوم شخص مفرد مضارع التزامی) منطبق با فاعل محذوف *un* (او: ضمیر سوم شخص مفرد) و در جمله (۳۴) فعل وجهی *tonəm* (می‌توانم) و متمم آن *rānəndigi bukunəm* (رانندگی کنم: اول شخص مفرد مضارع التزامی) منطبق با فاعل *mu* (من: ضمیر اول شخص مفرد) صرف شده‌اند. در همه موارد نیز متمم فعل وجهی پس از فعل وجهی قرار گرفته‌است.

صورت گذشته فعل وجهی *tonəstən* دارای خوانش وجهیت پویاست.

35. **ama botonəstim ami muškilāt-ə həl bukunim.**

بکنیم حل را- مشکلات مال ما توانستیم ما

ما توانستیم مشکلاتمان را حل کنیم.

36. **un tonəst i zəmin-ə bəhinə, vəli inə pe:r nuguzəšt.**

نگذاشت پدر مال او ولی بخرد را- زمین این می‌توانست او

او می‌توانست این زمین را بخرد، ولی پدرش نگذاشت.

در جمله (۳۵) فعل وجهی *botonəstim* (توانستیم) بر توانایی فاعل اشاره دارد. در جمله (۳۶) فعل وجهی *tonəst* (می‌توانست) ضمن آنکه توانایی فاعل را بیان می‌کند، بر محقق نشدن کنش نیز اشاره دارد. هر دو جمله مصداق وجهیت پویای ممکن به‌شمار می‌روند. متمم فعل وجهی در هر دو جمله، فعل مضارع التزامی است که پس از فعل وجهی قرار گرفته و مطابق با فاعل صرف شده‌است: در جمله (۳۵)، *bukunim* (بکنیم: اول شخص جمع) مطابق با *ama* (ما: ضمیر اول شخص جمع) و در جمله (۳۶)، *bəhinə* (بخرد: سوم شخص مفرد) مطابق با *un* (او: ضمیر سوم شخص مفرد) است.

هر دو صورت حال و گذشته فعل وجهی *xastən* دارای خوانش پویاست.

37. **xam** mi xona bəfrušəm.

بفروشم را-خانه مال من می‌خواهم

می‌خواهم خانه‌ام را بفروشم.

38. agər **xay** biyay mə-rə bəgu.

بگو به-م بیایی می‌خواهی اگر

اگر می‌خواهی بیایی، به من بگو.

39. unəm **xast** bušon.

برود می‌خواست هم-او

او هم می‌خواست برود.

چنان‌که از جمله‌های بالا برمی‌آید، فعل وجهی *xastən* در گیلکی بسته به بافت در معنای «تمایل داشتن» یا «قصد داشتن، اراده کردن» کاربرد دارد. فعل وجهی در این سه جمله بیانگر وجهیت پویای ممکن و نشان‌دهنده تحقق کنش با نیروی بالقوه کنشگر است. در هر سه جمله، فعل وجهی و متمم آن مطابق با فاعل جمله صرف شده و متمم فعل وجهی به‌صورت مضارع التزامی پس از آن قرار گرفته‌است: در جمله (۳۷) فعل وجهی *xam* (می‌خواهم) و متمم آن *bəfrušəm* (بفروشم: مضارع التزامی اول شخص مفرد) مطابق با فاعل محذوف *mu* (من)، در جمله (۳۸) فعل وجهی *xay* (می‌خواهی) و متمم آن *biyay* (بیایی: مضارع التزامی دوم شخص مفرد) مطابق با فاعل محذوف *tu* (تو) و در جمله (۳۹) فعل وجهی *xast* (می‌خواست) و متمم آن *bušon* (برود: مضارع التزامی سوم شخص مفرد) مطابق با فاعل محذوف *u* (او) صرف شده‌است.

هر دو صورت حال و گذشته فعل وجهی *rəse:n* دارای خوانش پویاست.

40. **rəsəm fərda ti həmra biyam.**

بیایم همراه مال تو فردا می‌رسم

می‌رسم فردا همراه تو بیایم.

41. **diru bərəsi xu xāxur-ə beynə.**

ببیند را-خواهر خود رسید دیروز

دیروز رسید خواهرش را ببیند.

در جمله‌های بالا از فعل وجهی «رسیدن» مفهوم «فرصت کردن» برمی‌آید. به نظر می‌رسد مفهوم «حرکت کردن، رفتن» طی فرایند گسترش استعاری به این معنا انجامیده‌است. این دو جمله مصداق وجهیت پویای ممکن هستند و توانایی فاعل را در انجام کنش نشان می‌دهند. همانند دو فعل پیشین، فعل وجهی و متمم آن هر دو منطبق با فاعل جمله صرف شده‌اند: در جمله (۴۰) فعل وجهی **rəsəm** (می‌رسم) و متمم آن **biyam** (بیایم): مضارع التزامی اول شخص مفرد) منطبق با فاعل محذوف **mu** (من) و در جمله (۴۱) فعل وجهی **bərəsi** (رسید) و متمم آن **beynə** (ببیند): فعل مضارع التزامی سوم شخص مفرد) مطابق با فاعل محذوف **u** (او) صرف شده‌است.

منفی‌سازی جمله‌های دربردارنده این سه فعل وجهی غالباً از طریق منفی کردن فعل وجهی انجام می‌شود؛ هرچند به جز **rəse:n** که فقط امکان منفی‌سازی فعل وجهی را دارد، در دو فعل دیگر منفی ساختن متمم فعل وجهی نیز امکان‌پذیر است.

42. **mu nu-tonəm tund rāh bušom.**

بروم راه تند نمی‌توانم من

من نمی‌توانم تند راه بروم.

43. **ama xastim nə-šim.**

نرویم می‌خواستیم ما

ما می‌خواستیم نرویم.

44. **nə-rəsi biyay.**

بیاید نرسید

نرسید بیاید.

این سه فعل وجهی می‌توانند به‌عنوان فعل واژگانی مستقل در گیلکی به‌کار روند و در همه صیغه‌ها و زمان‌ها صرف شوند.

45. **mu tonəm, pəs ito rəftār kunəm.**

می‌کنم رفتار این‌طور پس می‌توانم من

من می‌توانم، پس این‌طور رفتار می‌کنم.

46. un xu amu-pəsər-ə **xast**.

می‌خواست را-پسرعمو مال خود او

او پسرعموی خود را می‌خواست.

47. dišow dir **bərəsi**.

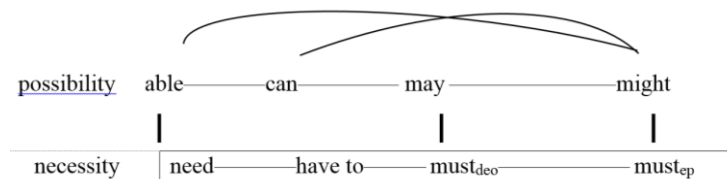
رسید دیر دیشب

دیشب دیر رسید.

۶- نگاشت معنایی فعل‌های وجهی در گیلکی (گونه سیاهکلی)

با توجه به تحلیل‌های معنایی که در بخش پیشین در خصوص فعل‌های وجهی گیلکی ارائه شد، در این بخش نگاشت معنایی این فعل‌ها را بر روی فضای مفهومی وجهیت (Nauze, 2008) مشخص می‌کنیم.

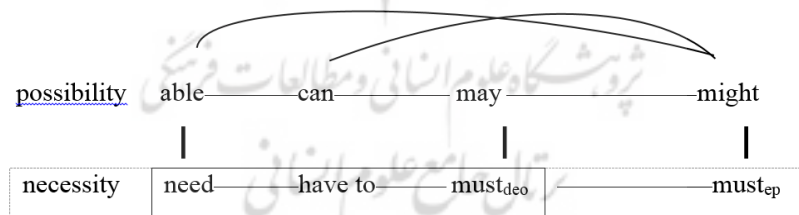
va (باید):

شکل ۲- نگاشت معنایی va

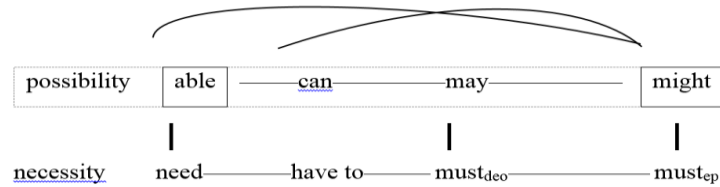
شکل فوق دارای محور عمودی و محورهای افقی است. در محور عمودی بُعد امکان یا ضرورت فعل وجهی و در محورهای افقی تنوع معنایی آن مشخص می‌شود. فعل وجهی va در گیلکی (سیاهکلی) بر روی محور عمودی تنوع ندارد؛ بدین معنا که تمام معانی آن بر روی محور ضرورت قرار دارد، اما بر روی محور افقی دارای تنوع معناست؛ زیرا همه معانی مشخص شده بر روی محور ضرورت را در بافت‌های مختلف داراست که عبارت‌اند از مشارک درونی (پویا)، مشارک بیرونی هدف‌محور، تکلیفی و معرفتی.

vast (بایست) و vasti (بایستی):

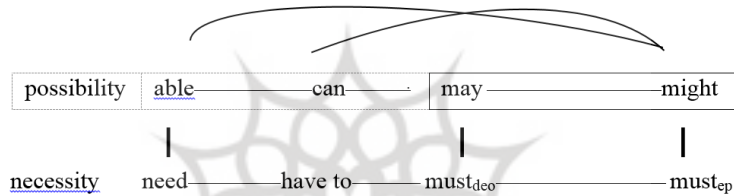
شکل ۳- نگاشت معنایی vast/ vasti

فعل وجهی vast/vasti تنها بر روی محور عمودی ضرورت معنای وجهی دارد و بر روی محور افقی سه معنای مختلف وجهی، یعنی ضرورت مشارک درونی (پویا)، ضرورت مشارک بیرونی هدف‌محور و تکلیفی دارد.
Šay (می‌شود؛ می‌توان):

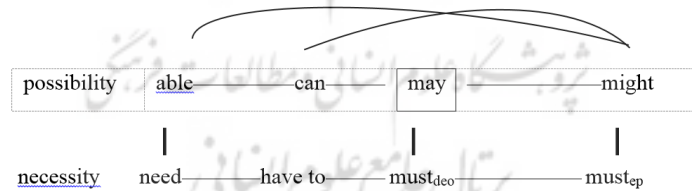
شکل ۴- نگاشت معنایی šay

فعل وجهی šay تنها بر روی محور عمودی امکان دارای معنای وجهی است و بر محور افقی دارای دو معنا از چهار معنا: امکان مشارک درونی (پویا) و امکان معرفتی.
Šast (می‌شد):

شکل ۵- نگاشت معنایی šast

فعل وجهی šast تنها بر روی محور عمودی امکان معنای وجهی دارد، بر محور افقی دو معنای امکان تکلیفی و معرفتی دارد، و دو معنای دیگر را بر روی این محور ندارد.
bəbu (شد):

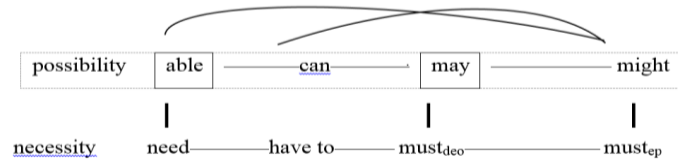

شکل ۶- نگاشت معنایی bəbu

فعل وجهی *bəbu* تنها بر روی محور عمودی امکان معنای وجهی دارد و بر روی محور افقی فقط دارای یک معنای امکان مشارک بیرونی تکلیفی است و تنوع معنایی ندارد.

توناستن (tonəstan)

در زمان حال:

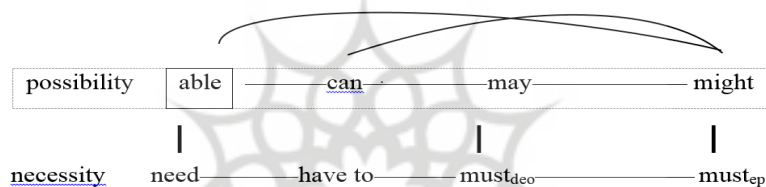

شکل ۷- نگاشت معنایی *tonəstan*

فعل وجهی *tonəstan* در زمان حال فقط بر روی محور عمودی امکان دارای معنای وجهی است و بر روی این محور دو معنا از چهار معنای وجهی را داراست که عبارت‌اند از امکان مشارک درونی (پویا) و امکان مشارک بیرونی تکلیفی.

توناستن (tonəstan)

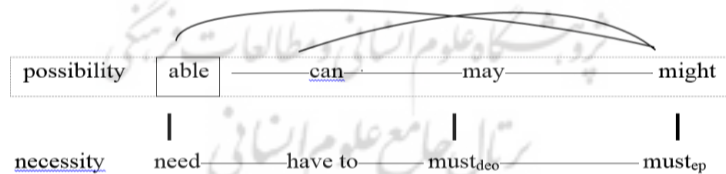
در زمان گذشته:

شکل ۸- نگاشت معنایی *tonəstan*

فعل وجهی *tonəstan* در زمان گذشته فقط بر روی محور عمودی امکان و تنها یک معنای وجهی دارد و آن امکان مشارک درونی (پویا) است.

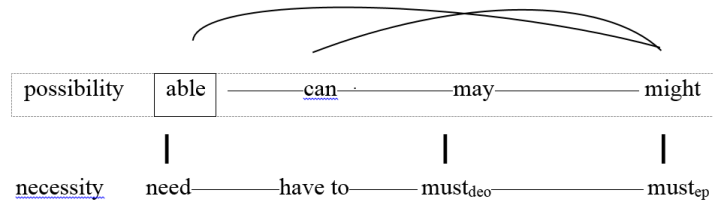
خاستن (xəstən):

شکل ۹- نگاشت معنایی *xəstən*

فعل وجهی *xastən* تنها بر روی محور عمودی امکان دارای معناست و بر محور افقی از چهار معنای وجهی، تنها یک معنا را داراست که امکان مشارک درونی (پویا) است.

rəse:n (رسیدن):

شکل ۱۰- نگاشت معنایی *rəse:n*

فعل وجهی *rəse:n* تنها بر روی محور عمودی امکان دارای معنای وجهی است و بر روی محور افقی فقط معنای مشارک درونی (پویا) دارد و دارای تنوع معنا نیست. چنان‌که شکل‌های بالا نشان می‌دهند، از میان فعل‌های وجهی گیلکی، *va* (باید) به‌همراه دو صورت گذشته آن بر روی محور عمودی نشان‌دهنده وجه ضرورت بوده و بر روی محور افقی دارای تنوع معناست و این درحالی است که دیگر فعل‌های وجهی گیلکی بر روی محور عمودی امکان قرار دارند و بر روی این محور نشان‌دهنده چندمعنایی یا تفاوت معنایی هستند.

۷- نتیجه‌گیری

در این پژوهش به بررسی ویژگی‌های معنایی فعل‌های وجهی گیلکی سیاهکلی پرداخته شد و به صورت‌های مختلف این فعل‌ها و تصریف‌پذیری آنها نیز اشاره شد. از نظر تصریف‌پذیری، سه فعل *va* (باید)، *šay* (می‌توان، می‌شود) و *bo:n* (می‌شود) به‌همراه صورت گذشته خود قابلیت تصریف‌پذیری ندارند و صرف نمی‌شوند و فعل‌های *tonəstən* (توانستن)، *xastən* (خواستن) و *rəse:n* (رسیدن) در همه زمان‌ها و صیغه‌ها مطابق با فاعل صرف می‌شوند. از این‌رو، اگر بخواهیم فعل‌های وجهی گیلکی را از نظر تصریف‌پذیری بر روی پیوستار نشان دهیم، در یک‌سوی این پیوستار سه فعل وجهی *va*، *šay* و *bo:n* جای می‌گیرند که فاقد صورت صرفی هستند و در سوی دیگر پیوستار سه فعل *xastən*، *tonəstən* و *rəse:n* که همه صورت‌های صرفی را دارند. از دیدگاه معنایی فعل وجهی *va* دارای خوانش هر سه وجهیت معرفتی، تکلیفی و پویاست و *vasti* و *vast* برای بیان وجهیت تکلیفی و پویا به‌کار می‌روند. فعل وجهی *šay* برای بیان وجهیت معرفتی و پویا و *šast* برای بیان وجهیت پویا در گیلکی کاربرد دارند. فعل وجهی *bo:n* برای بیان

وجهیت معرفتی و تکلیفی و *bābu* برای بیان وجهیت تکلیفی کاربرد دارد. صورت حال فعل وجهی *tonəstan* دارای خوانش وجهیت تکلیفی و پویا و صورت گذشته آن دارای خوانش وجهیت پویاست. هر دو صورت حال و گذشته فعل‌های وجهی *xəstən* و *rəse:n* دارای خوانش پویاست. همچنین به‌جز *va* و صورت‌های گذشته آن که بیانگر درجه ضرورت هستند، دیگر فعل‌های وجهی سیاهکلی بر درجه امکان دلالت دارند.

متمم فعل وجهی *va* در ساخت‌های غیرشخصی و نیز متمم فعل وجهی *šay* که فقط در ساخت‌های غیرشخصی کاربرد دارند، به‌صورت مصدر در جمله نمود می‌یابد. در دیگر موارد متمم فعل‌های وجهی، فعل زمان‌دار است که به‌صورت مضارع التزامی یا ماضی التزامی در جمله حاضر شده و منطبق با فاعل جمله صرف می‌شود. کاربرد متمم فعل‌های وجهی گیلکی به‌صورت مصدر در ساخت‌های غیرشخصی یادآور چگونگی کاربرد متمم فعل‌های وجهی غیرشخصی در زبان فارسی میانه زردشتی است. در این زبان، غالباً مصدر کامل یا مصدر مرخم به‌منزله متمم فعل وجهی پیش یا پس از آن در جمله حضور دارد (نک. ابوالقاسمی، ۱۳۷۵: ۱۹۰). بنابراین اگر زبان میانه مشابهی را به‌منزله پیشینه گیلکی در دوره میانه در نظر بگیریم، چنین می‌نماید که گیلکی کاربرد مصدر کامل - و نه مصدر مرخم - را به‌عنوان متمم فعل وجهی فقط در ساخت‌های غیرشخصی بدون قابلیت حرکت فعل وجهی به جایگاه پس از متمم خود همچنان حفظ کرده‌است. جایگاه بی‌نشان فعل‌های وجهی گیلکی پیش از متمم خود است. از این‌رو، فعل‌های وجهی گیلکی قابلیت حرکت به جایگاه پس از متمم خود را ندارند و در جایگاه پیش از متمم تثبیت شده‌اند. از شش فعل وجهی گیلکی، دو فعل *va* و *šay* از قابلیت کاربرد به‌منزله فعل مستقل واژگانی بهره‌مند نیستند و تنها به‌صورت فعل وجهی کاربرد داشته و دیگر فعل‌ها حامل معنای واژگانی بوده و به‌منزله فعل واژگانی مستقل کاربرد دارند. همچنین بررسی ویژگی‌های نحوی فعل‌های وجهی گیلکی نشان می‌دهد که سه فعل وجهی *va*؛ *šay* و *bo:n* خاص گیلکی است و سه فعل *rəse:n* و *xəstən*؛ *tonəstan* احتمالاً از زبان فارسی به این گویش وارد شده‌اند.

بررسی نگاشت معنایی فعل‌های وجهی گیلکی نشان می‌دهد که همگانی مطرح‌شده در خصوص اینکه عناصر وجهی بر روی یکی از محورهای فضای مفهومی تفاوت دارند و نه بر روی هر دو محور، در خصوص این گویش نیز صادق است؛ چه، *va* و صورت‌های گذشته آن بر روی محور عمودی وجه ضرورت را نشان می‌دهد و فقط بر روی محور افقی تنوع معنا دارد و دیگر فعل‌ها همگی بر روی محور عمودی امکان‌اند و بر روی این محور چندمعنایی یا تفاوت معنایی دارند.

منابع

- ابوالقاسمی، م. ۱۳۷۵. *دستور تاریخی زبان فارسی*، تهران: سمت.
- اخلاقی، ف. ۱۳۸۶. «بایستن، شدن و توانستن: سه فعل وجهی در فارسی امروز»، *دستور*، (۳): ۸۲-۱۳۲.
- داوری، ش. و نغزگوی کهن، م. ۱۳۹۶. *افعال معین در زبان فارسی*، رویکرد دستوری‌شدگی، تهران: نویسه پارسی.
- رحیمیان، ج. و عموزاده، م. ۱۳۹۲. «افعال وجهی در زبان فارسی و بیان وجهیت»، *پژوهش‌های زبانی*، (۱): ۲۱-۴۰.
- صبوری، ن. و روشن، ب. ۱۳۹۴. *فعل‌های گیلکی، بررسی تطبیقی و ریشه‌شناسی گونه‌های گویشی شرق گیلان*، رشت: فرهنگ ایلیا.
- عموزاده، م. و رضایی، ح. ۱۳۸۹. «ابعاد معناشناختی باید در زبان فارسی»، *پژوهش‌های زبانی*، (۱): ۵۷-۷۸.
- کوه‌کن، س. و گلفام، ا. ۱۴۰۰. «از الزام تا نیاز ذاتی: باید در زبان‌های ایرانی نو غربی»، *جستارهای زبانی*، (۱): ۱۰۹-۱۴۳.
- مرادی، ر. ۱۳۹۲. «فعل‌های کمکی وجهی در کردی سورانی»، *مطالعات زبان و گویش‌های غرب ایران*، (۲): ۱۱۷-۱۳۴.
- متولیان نائینی، ر. ۱۳۹۷. «بازنمایی نحوی افعال خواستن و توانستن»، *پژوهش‌های زبانشناسی تطبیقی*، (۱۶): ۱۰۵-۱۲۳.
- نغزگوی کهن، م. و نقشبندی، ز. ۱۳۹۵. «بررسی افعال وجهی در هورامی»، *جستارهای زبانی*، (۳): ۲۲۳-۲۴۳.
- نقی‌زاده، م. توانگر، م. و عموزاده، م. ۱۳۹۰. «بررسی مفهوم ذهنیت در افعال وجهی در زبان فارسی»، *پژوهش‌های زبانشناسی*، (۱): ۱-۲۰.
- همایون‌فر، م. ۱۳۹۲. «بررسی روند دستوری‌شدگی فعل‌های وجهی زبان فارسی براساس پارامترهای لمان»، *دستور*، (۹): ۵۰-۷۳.
- Bartholomae, Ch. 1961. *Altiranisches Wörterbuch*. Strussburg: Trubener.
- Bybee, J., Perkins, R. & Pagliuca, W. 1994. *The Evolution of Grammar, Tense, Aspect and Modality in the Languages of the World*. Chicago: University Chicago Press.
- Coates, J. 1983. *The Semantics of the Modal Auxiliaries*. London: Croome Helm.
- Cheung, J. 2007. *Etymological Dictionary of the Iranian Verb*. Leiden, Berlin: Brill.
- Kent, R.G. 1953. *Old Persian*. Connecticut: New Heaven.
- Kratzer, A. 1977. "What "Must" and "Can" Must and Can Mean". *Linguistics and Philosophy* 3(1): 337-355.
- Lyons, J. 1977. *Semantics*. Cambridge: Cambridge University Press.

- Narrog, H. 2005. "On Defining Modality Again". *Language Sciences*, 2(27): 165-192.
- Nauze, F.D. 2008. *Modality in Typological Perspective*. Enschede: Institute for Logic, Language and Computation.
- Nuyts, J. 2006. "Modality: Overview and Linguistic Issue". *The Expression of Modality*. Berlin: Mouton de Gruyter: 1-26.
- Palmer, F. R. 1997. *Modality and the English Modals*. New York: Routledge.
- Portner, P. 2009. *Modality*. Oxford: Oxford University Press.
- Rix, H. 2001. *Lexicon der Indogermanischen Verben*. Wiesbaden: Reichert.
- Sweetser, E. E. 1982. "Root and Epistemic Modals: Causality in Two World". In *Proceedings of the Eighth Annual Meeting of the Berkeley Linguistics Society*: 484-507.
- Taleghani, A. H. 2008. *Modality, Aspect and Negation in Persian*. Amsterdam: John Benjamins.

روش استناد به این مقاله:

صبوری، ن. و شریفی، ش. ۱۴۰۰. «بررسی معنایی فعل‌های وجهی گیلکی (گونه سیاهکلی)»، *زبان فارسی و گویش‌های ایرانی*، ۱۲(۲): ۸۱-۱۰۷. DOI:10.22124/plid.2022.20678.1562

Copyright:

Copyright for this article is retained by the author(s), with first publication rights granted to *Zaban Farsi va Guyeshhay Irani (Persian Language and Iranian Dialects)*. This is an open-access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution License (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided that the original work is properly cited.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی